

bisbe de Tarragona Domingo Ram, els bisbes Pablo de Burgos i Martinho de Lisboa, simples domèstics som un tal Garsias, ultra Pedro de Navarra, el bibliotecari Luis de Torres, etc.

És curiós que d'entre els papes o antipapes avinyonencs o post-avinyonencs, l'únic que és elencat a l'índex amb el nom pontifici sigui Baldassare Cossa (Joan XXIII).

L'inventari ara publicat és un veritable model de codicografia, fet amb una coneixença profunda de les fonts arxivístiques i bibliotecàries (XXIII-XXXI, LXXXVI-XCII, 532-536), segons uns criteris acuradament establerts, vist el caràcter de l'obra estudiada (LIII-LVI).

Particularment interessants per a tots els estudiosos són les tres seccions amb què l'autor enumera els deu grups de manuscrits, des del 1411 fins al 1550, i, per als especials destinataris d'aquesta ressenya, els còdexs concrets del Museu Episcopal de Vic (533) i de la Real Academia de la Historia (532), més la provinença hispànica de tres manuscrits trescentistes.

El bloc central dels manuscrits llatins passats de Nicolau V a Calixt III, és de 824 (els 801-824, els passats al 'cubiculum' personal de Calix III), sense els 46 que havien constituït la biblioteca privada de Nicolau V (499-504).

Només una part d'ells ha pogut ésser identificada en l'actual Biblioteca Apostòlica Vaticana. És per tal de fer noves identifications, que calia una descripció tan minuciosa i capil·lar de tot aquest tresor bibliogràfic, inventariat per primera vegada per l'augustí català Cosme de Montserrat —ací sempre escrit, erròniament, Monserrat. Aquest orde donà poques contribucions escrites a la història de la cultura catalana medieval, però algunes de força importants. Aquesta és una aportació excepcional, tant per a la història de la Biblioteca Apostòlica Vaticana, com per a la de tota l'Europa medieval i humanística.

Per a aquesta mena d'obres continua tenint els seus avantatges l'ús de la linotípia, per damunt dels moderns mètodes electrònics. Però hi resta sempre el perill de les darreres correccions de l'autor. Sense cap interès d'anar a percaçar-ne els errors, el simple lector en descobreix alguns. Però com que per a cap d'ells no és difícil de trobar tot seguit l'esmena justa, no cal especificar-los. A més a més, no fóra escaient ni correcte, tractant-se d'una obra tan acuradament composta i redactada.

Miquel Batllori

Modest PRATS, editor. *Política lingüística de l'Església catalana (Segles XVI-XVII)*. (Biblioteca Universitària. Història de la Llengua, 4), Vic-Girona 1995, 200 pp.

Aquest volum segueix l'estructura dels altres llibres que l'han precedit en la sèrie sobre història de la llengua catalana de la mateixa col·lecció, ben coneguts dels lectors d'aquestes pàgines (cf. ATCA, XI (1992), 486-487; XII (1993), 463-467). Aquest inclou una selecció de textos, degudament ordenats —cronològicament i temàticament— en sis apartats, precedida d'una *Introducció* a càrrec del propi editor dels materials antologats, que exposa al lector llur interès i se'n proposa una interpretació en clau d'història lingüística que, en definitiva, és allò que dona unitat al volum. A l'inici de cada apartat —I, *Els precedents*; II, *El Concili de la Tarraconense de 1591*; III, *De 1591 al Concili del 1636*; IV- *El Concili de la Tarraconense de 1636*; V, *La polèmica intersinodal*; i VI, *El Concili de la Tarraconense de 1637*—, es fa una acurada presentació dels textos que s'hi recullen, situant-los en el seu context històric i especificant la seva naturalesa, la procedència i les fonts utilitzades.

De fet, hi trobem textos ben diversos, tant pel que fa al seu caràcter, com a les proporcions. S'inclouen des de simples propostes o rèpliques individuals extretes de les discussions conciliars a decrets i Constitucions solemnes; de llarguíssims memorials a textos tan breus com la carta adreçada al Concili de 1637 pels diputats del General —que amb excessiva lleugeresa el responsable de l'editorial vigatana qualifica de «Govern de Catalunya» en el davantal de

presentació (150). En alguna ocasió, penso que es reproduïen documents en un estat fins i tot massa fragmentari: és el cas dels textos de [8] —encara que queden prou lligats pel comentari de Modest Prats— o, en general, dels textos del primer apartat, adduïts com a precedents —on, per cert, és reproduït un error de transcripció en el famós cànon sobre la predicació del Concili de Tours, que ja apareixia en el primer volum (i únic, encara) de la *Història de la llengua catalana* del mateix autor i de Josep M. Nadal, i que espatlla la traducció catalana, en què s'esmenta una «llengua teòsica» inexistent, enlloc de la llengua alemanya o tudesca (teotisca), com correspondria, en l'adjectiu que Mn. Antoni M. Alcover ja documentà en Ramon Muntaner i en altres escriptors antics.

Atès el caràcter divulgatiu de la col·lecció, tots els textos llatins han estat perfectament traduïts al català pel propi editor en la part inferior de llurs mateixes pàgines, en un cos de lletra més petit, fet que distingeix i fa excel·lir aquest llibre per sobre del *Processus Iuris Ecclesiastici* de Mn. Sanç Capdevila, l'únic que fins ara ens permetia d'accedir a molts dels documents publicats.

Modest Prats ja s'havia referit a la majoria d'aquests textos i a la polèmica lingüística que delaten, encara que no els havia pas transcrits de forma completa, en un treball seu de l'any 1979, com a pròleg de l'edició feta per Albert Rossich d'*El Parnàs català* de Narcís Julià, una preceptiva poètica manuscrita de finals del segle XVII. En aquella ocasió els utilitzava únicament com a testimoni de «la batalla en favor del català» que hagueren de lliurar una bona colla d'intel·lectuals d'aquell segle, en bona part eclesiàstics, per defensar-se d'allò que començava a ésser, a les portes de la Guerra dels Segadors, una intensa ofensiva castellanitzadora, i com a document dels usos lingüístics, encara quasi exclusivament catalans, de la població que s'hi expliciten. L'estudi a fons d'aquests materials, però, l'autor el reservava per a quan arribés al segle XVII la *Història de la llengua catalana*, abans esmentada, que ja llavors s'havia proposat d'escriure juntament amb J. M. Nadal, tal com explica ell mateix al final de la introducció al volum; ha estat la convocatòria d'un nou Concili de la Tarraconense, després de més de dos-cents anys d'haver-se'n estroncat la tradició, allò que finalment ha creat l'ocasió per a aquest llibre i finalment ha estimulat Modest Prats a preparar l'edició i l'estudi dels textos que recull.

El nucli del llibre és constituït pels memorials de Juan Gómez Adrín —pseudònim del canonge de Tortosa Alexandre Domènech de Ros— i el memorial-resposta de Dídac Cisteller, canonge de Lleida, publicats tots dos l'estiu de 1636; es tracta dels documents més llargs dels recollits en el volum ([14] i [15]), i hi són reproduïts íntegrament. El primer d'aquests, intitulat *Memorial en defensa de la lengua castellana para que se predique en ella en Cataluña*, s'enfronta a la decisió presa pel Concili d'aquell mateix any 1636, segons la qual «d'ara endavant en aquesta Província tarraconense no es prediqui de cap més manera que en llengua catalana». Aquesta postura, que havia estat defensada en el Concili pel bisbe de Tortosa amb un interessant memorial, reproduït en el núm. [12], recull una sèrie de raons i d'arguments, ja estudiats i debatuts en ocasions anteriors, especialment en el Concili provincial de 1591, a propòsit d'unes constitucions sobre la catequesi i la predicació, els dos àmbits que Trento reservà a les llengües vulgars —les trobem també transcrites, i en dues versions diferents, juntament amb altres textos, en els apartats anteriors. El *Memorial en defensa de la lengua catalana para que se predique en ella en Cataluña*, de Dídac Cisteller, intenta de rebatre, punt per punt —encara que amb menys habilitat retòrica— les argumentacions de Gómez Adrín, i encara trobarà resposta en un tercer memorial, anònim, que insisteix d'una forma ben contundent en la defensa del castellà [16]. La polèmica oberta per aquests documents, per força havia de trobar ressò en les sessions del Concili de 1637, en què per primera vegada es tractaria del problema de la llengua en clau política; els interessants testimonis procedents d'aquest Concili, que certament va ratificar la Constitució sobre predicació del de 1636, són agrupats en el darrer apartat del volum.

Els temes que surten en el debat són analitzats en l'estudi introductori, on l'autor els situa en el seu context històric i cultural; i és que tots els textos recorren a valorar la presència i difusió real de la llengua castellana a Catalunya en aquell moment —les valoracions són diferents, és clar,

però tots coincideixen a presentar el reconeixement del castellà a Catalunya com un fenomen de classe social—, reconeixen més o menys explícitament la inferioritat literària del català—llengua ,curta', sense polir— respecte del castellà, i discuteixen sobre la necessitat d'utilitzar en la predicació la llengua general o ,común del reyno', en comptes de la llengua materna o notarial, una qüestió de caràcter clarament polític —i que com a tal fou tractada en algunes intervencions al Concili de 1637, com la del bisbe d'Urgell, Pau Duran, que s'afanyava a recordar que la unió amb Castella era ,per accidens'. Aquest és, justament, un dels aspectes més interessants que tracta Modest Prats en la *Introducció*, i s'insereix en una polèmica oberta encara entre els historiadors sobre si es pot considerar que la llengua, a l'Antic Règim, era ja un element organitzatiu d'identitat col·lectiva, com ho seria indiscutiblement més tard. Prats va intervenir ja en aquest debat amb un treball presentat a les segones jornades sobre «El nacionalisme català a la fi del segle XX», l'any 1989, i es referma ara en la seva impressió que, efectivament, la discussió sobre la llengua, té ja en aquesta època una dimensió essencialment política (28).

A banda d'això, l'estudi introductori emmarca el debat sobre la utilització de la llengua catalana en el context de «la ideologia i la pràctica lingüístiques que guiaran l'Església de la Contrareforma» i de les disposicions del Concili de Trento, que barraren el pas a les llengües vulgars en la transmissió de les Sagrades Escriitures i en l'administració dels Sagraments, i es reservaren exclusivament, com he dit abans, els àmbits de la predicació i de la catequesi. En aquestes qüestions, que Modest Prats ja esbrinava en un article recent a la revista «L'Avenç» sobre *Contrareforma i Barroc*, se serveix sobretot d'alguns autors italians (Coletti, D'Agostino) i, de fet, s'insereix en una línia de treball ben suggestiva, que fins ara ha estat fressada quasi únicament pels historiadors italians de la llengua.

Per la resta, no hi ha errades de consideració —potser cal només destacar l'absència d'un ,no', que enfosqueix el sentit d'un dels textos reproduïts a la *Introducció*, pàgina 17—; la composició del llibre és correcta encara que, tanmateix, resulta una mica massa atapeït, igual com passa amb la resta de volums de la col·lecció.

Podem considerar, doncs, que el darrer llibre de Modest Prats suposa una contribució parcial, però important, a l'estudi de la història de la llengua catalana en l'Edat Moderna, una història que promet episodis veritablement apassionants i que, en bona part, malauradament, encara s'ha de fer.

Francesc Feliu i Mateu

Joaquim PRATS I CUEVAS, *La Universitat de Cervera i el reformisme borbònic*. Pròleg de Mariano PESET (Col·lecció Seminari. Sèrie Catalònia, 2), Lleida, Pagès editors 1993, 436 pp.

Amb aquest estudi, Joaquim Prats intenta d'oferir una nova visió de la història de la Universitat de Cervera, on, a més de revisar la historiografia precedent, proposa nous plantejaments tot emmarcant la creació d'aquell centre universitari en els plans del reformisme borbònic que, a través de la Nova Planta, es proposà desarticular les institucions catalanes en tot allò que significués una limitació a l'absolutisme reial, més que no pas formar part d'un procés repressiu (tal com ho havia presentat anteriorment, no pas sense una bona dosi de raó, la historiografia romàntica i catalanista). L'autor, sobretot, té la insistent preocupació de voler desmentir l'existència d'una indiscutible escola certerina integrada per Josep Finestres i per una colla de membres de la Companyia de Jesús, els quals, des de posicions eclèctiques, però de notable fecunditat, saberen incorporar a l'ensenyament escolàstic les principals aportacions de la modernitat, tal com ho han mostrat les investigacions dels pares Ignasi Casanovas i Miquel Batllori i, darrerament, les de Josep M. Benítez i Riera a través de l'extraordinària tesi de doctorat llegida a la Universitat de Barcelona el 1990 (i que l'autor no cita en cap ocasió), suggestivament intitolada *La contribució*